

Néhány erdélyi szegfű ismeretéhez.

Zur Kenntniss einiger siebenbürgischer Dianthus-Arten.

Irta : { Péterfi Márton (Kolozsvár).
Von : }

3 táblával. — Mit 3 Tafeln.

I. *Dianthus integripetalus* Schur és (und) *Dianthus Simonkaianus* sp. n.

Enumeratioja 98. lapján SCHUR egy szegfűvet ír le *Dianthus integripetalus* néven, melyre különösen a «petalorum lamina obovato-cuneata integerrima vel inconspicue crenulata ungue triplo brevior» látszik jellemzőnek. Az irodalomban a SCHUR-féle név egymással egyáltalában nem azonos szegfűvek jelölésére használatos, jeléül annak, hogy e szegfű — jöllehet már volt fejtegetések tárgya — még ma sincsen teljesen tisztába hozva. Úgyét végleg tisztázandó, részletesebben kell foglalkoznunk a *D. spiculifolius* SCHUR-ral, vagyis azzal a szegfűfajunkkal, melynek alakjai közé, amint azt már régebben BORBÁS helyesen felismerte¹⁾, a *D. integripetalus* SCHUR is tartozik.

Daczára, hogy SCHUR *D. spiculifolius*-ának az Ural-vidéki *D. acicularis* FISCH.-hez való viszonya ma sincsen kielégítően megvilágítva²⁾, bizonyosnak kell venni, hogy e szegfűvünk földrajzilag is elkülönült rokonsági körhöz tartozik, melynek képviselői a Délkeleti Kárpátokat lakják. Hazai rokonságát illetőleg legközelebbi vonatkozásban mindenesetre az északmagyarországi *D. Tatrae* BORB.-sal van, melytől szigorú szemmel mérve, csupán aprólékos bélyegekben s elkülönült termőterületével válik el. Félreismarhetetlen s el nem hanyagolható, de eddig még nem tanulmányozott rokonsági kapcsolatok fűzik azonban a *D. petraeus* W. et K.-hez is, melytől némely alakjai sokszor igazán nehezen különböztethetők meg s tüzetes vizsgálat nélkül el sem választhatók. A kialakulásban levő fajok példájára a *D. spiculifolius* is nagyon változó, minek következtében igen érdekes rendszertani tagolódást mutat. Alakjai annál figyelemreméltóbbak, mert helytelen értelmezésük és felcserélésük révén nem egy hamis adat jutott be az irodalomba. A variálásra való nagyértékű hajlandósága legszembetűnőbb a virágokon és a szirmok ereszenek a csésze, illetve a szirmköröm hosszúságához viszonyított nagyságában, továbbá

¹⁾ Természetrjai Füzetek, XII. 1889 : 43.

²⁾ A *D. acicularis* példányai, miket eddig láttam, egymással nem egyezők. Monographiájában a mi szegfűvünket, SCHUR példájára, WILLIAMS is a *D. acicularis*-hoz vonja (Monogr. gen. *Dianthus*, 1893 : 394).

a szirmok széleinek hasogatottságában és tövük szőrösségének fokában nyilatkozik meg. Éppen azok a bélyegek változók tehát, melyeket mai felfogásunk szerint rendszertanilag fontosaknak tartunk. E körülmény, ha az alakok körülhatárolása szempontjából kellemtelen is, leszármazásuk megállapítása tekintetében azonban értékes és elősegíti a szélsőséges alakok megértését. Változatai az alakok egész sorát tüntetik fel, mert a szirmok hosszúsága, széleik viselkedése a csészepikkelyek változásaival, a virágok színével s nem egyszer a szárak többvirágúságával combinalódik és ha mindenáron azt keresnők, bő alkalom nyílnék számos forma kijelölésére. Tekintetbe véve azonban alakjainak átmenetekkel való folytonos kapcsolódását, tökéletesen elegendő, ha az alaksor kevesebb, jellegeik szembetünősége alapján inkább kiváló tagja köré csoportosítjuk a többit.

Változatai közül talán legelterjedtebb az, melynek tövükön bőven szőrös szíromlemezei hosszúságban a szíromkörtök, illetve a csésze felét eléri, vagy azt sokszor túl is haladják és mélyen, ismételt, majdnem buglyosan sallangosak. Csészepikkelyei közül a külsők elég gyakran a pikkely lemezének hosszúságát is elérő, vagy azt éppen túl is haladó zöld hegyben végződnek. Emellett természetesen gyakoriak a belsők módjára hirtelen rövid szálkába kifutó pikkelyek is. Virágai, a hosszabbfajta szirmok miatt, nagyok és rendszerint magánosak: ritkán 2–3 v. több virágúak a szárak. A *D. plumarius* L.-re emlékeztető megjelenésük miatt az idevonható alakok sorát *D. spiculifolius* f. *pseudoplumarius* néven különíthetni el s a következőképpen jellemezhetni:

Dianthus spiculifolius f. *pseudoplumarius*: flores speciosi: petalorum lamina dimidium unguis superante vel subaequante ad medium vel ultra medium profunde laciniato-multipartita, alba vel quandoque pallide rosea, pilis saepe purpureis barbata. Habitu *D. plumarii*.

A körvonalozott alak az erdélyi régibb botanikusok *D. plumarius*-át teljesen magában foglalja a szórványosan az egész területen, de tömegesebben, illetve majdnem uralkodóan, különösen az erdélyi flóraterrület keleti részein, valamint a Biharhegységben gyakori.

Erdély nyugatán, különösen az Erdélyi Érezhegységnek és szomszédságainak alacsonyabban fekvő mészkőszirtjein, legkifejezettebb megjelenésében Toroczko hegyein s a tordai Hegyhasadéokban, a *D. spiculifolius* már kevésbé szőrös, a kopaszodásra nagy mértékben hajlandó, vagy éppen lekopaszodott szirmokkal tűnik fel. A szirmok kopaszodásával arányosan kapcsolatos a szirmok sallangozottságának sekélyebb volta, vagyis a szíromsallangok megrövidülése. E két jellemvonás változása következtében ezek az alakok, amíg egyrészt már kisebb virágjaik révén is meglehetősen különböznek a *D. spiculifolius pseudoplumarius* alakjaitól, addig másrészt sokszor a csalódásig hasonlítanak a *D.*

petraeus-hoz, melytől azonban esészepikkelyeik szabása s legalább az egyes szírmokon itt-ott mégis csak feltalálható szegzenyes szőrözet révén határozottan különböznek. Bár az idetartozó alakok felelnek meg legjobban a *D. spiculifolius* eredeti leírásának, mégsem tarthatom ezeket a szokott «forma typica»-val jelölhetőnek, mivel ilyenek megállapítása s kijelölése e fajon belül, az alakoknak egymásba való olvadása miatt, egyenesen lehetetlen. Éppen ezért ezt az alaksort képviselőinek a *D. petraeus*-hoz való kisebb-nagyobb fokú hasonlósága okából a vizsgált herbariumokban már régebben (1912) *D. spiculifolius* f. *petraeiformis* névvel jelöltem. Az idetartozó alakok főbb jellemvonásai ezek:

Dianthus spiculifolius f. *petraeiformis*: flores mediocres, petalorum lamina ungue ± triplo brevior in laciniis area interna: dia ovata manifeste breviores fissa vel tantum inciso-dentata. ad faucem tenuiter et praevio puberula vel subglabra. Habitu *D. petraei*.

Végül szórványosan, de mégis inkább többször a *D. spiculifolius* f. *petraeiformis* elterjedési körében szegfüvünknek egy harmadik alakja jelenik meg, mely jóval tompább végű és apróbb szálkájú esészepikkelyeivel, valamint rövid és keskenytojásdad ép, vagy majdnem épvégű szirmaival tűnik fel s mely teljesen megfelel a *D. integripetalus* SCHUR-nak s így *D. spiculifolius* f. *integripetalus* névvel jelölendő.

SCHUR *D. integripetalus*-a valójában tehát nem egyéb a *D. spiculifolius* ép- vagy épeeskés-szírmű alakjánál, melyet a *D. spiculifolius* f. *petraeiformis*-szal átmeneti alakok kötnek össze s melyet a tordai Hegyhasadéokban (1827-ben) már BAUMGARTEN is szedett volt (BAUMG.-herb. sub. *D. petraeo*). Úgy ott, mint Toroczko hegyein ma is terem.

Jóllehet a *D. integripetalus* SCHUR dolgát már BORBÁS teljesen tisztázta, mégis jónak láttam SCHUR originalis példányának újból való megvizsgálását. DR. DEGEN ÁRPÁD professor úr szives közbenjárására, — melyért ez úton is hálás köszönetet mondok — meg is kaptam azt a leMBERGI herbariumból és BAUMGARTEN példányával pl. mindenben annyira megegyezőnek találtam, hogy a kettőt bármikor bátran ki lehetne esereálni. Jól egyező a toroczko példányokkal (Herb. Mus. nat. Trans.) is, bár ezeknek szirmai valamivel nagyobbak. E kis eltérés arról tesz tanuságot, hogy e példányok már a *D. spiculifolius* f. *petraeiformis* alakjaihoz hanyatlanak.

SIMONKAI SCHUR eredeti példányát nem látta,¹⁾ közvetlen vizsgálat alapján tehát arról magának helyes ítéletet nem alkothatott s így érthető, hogy SCHUR-nak a leírás után adott jegyzete nyomán a *D. integripetalus* SCHUR-t a *D. petraeus*-szal vonta egybe.

1) Erdély ed. fl. helyesb. fozl. 1886: 120.

A *D. petraeus* W. et K.-nak¹; SIMONKAI nyomán a SCHUR-féle névvel való felesleges és amint láttuk, hibás, de még ma is divatozó jelölése annál is inkább indokolatlan, mivel valódi *D. petraeus* Erdélyben egészen bizonyosan nem nő. Említik ugyan e fajt Erdélyből már a régiebb szerzők is: SIMONKAI is több termőhelyét sorolja fel, sőt a tordai Hegyhasadéokban és Toroczko hegyein még szegfűveink kitünő ismerője, BORBÁS szerint is biztosan előfordulna.²) Magam az ismeretes erdélyi termőhelyeken vagy jártam, vagy ahol magam nem fordultam meg, onnan herbariumi anyagot vizsgáltam. Eredményül azonban csak azt állapíthattam meg, hogy Erdély területén a Bánságban honos kopasz szirmú, tehát valódi *D. petraeus* nem nő, mert az irodalomban említett összes erdélyi termőhelyek szegfűveinek mindnek kisebb-nagyobb mértékben szőrös a szirma. Bőséges és élő anyagon is végzett vizsgálat győzött meg erről s teljesen helyesnek kell tartanom DR. DEGEX ÁRPÁD professor úr véleményét³), hogy a Balkán-félszigeten honos *D. petraeus* elterjedésének északi határa hazánk területén a Bánságban van s e faj onnan északabbra nem terjed,⁴) Erdélyben tehát már nem fordul elő. Talán felesleges külön is kiemelnem, hogy *D. petraeus* AUCT. TRANS. nem más, mint a *D. spiculifolius* f. *petraeiformis*, minek igazolása az is, hogy a *D. spiculifolius* f. *petraeiformis* meg a *D. petraeus* AUCT. TRANS.-nak termőhelyei teljesen egybeesnek.

Miként SIMONKAI, úgy WILLIAMS is helytelenül értelmezte a *D. integripetalus* SCHUR-t. A magyarországi fajokat illetőleg sokszor téves utakon járó monographiájában a SCHUR-fele faj, mint a *D. strictus* SIETH. et SM. varietása szerepel (Monogr. gen. Dianth. 1893: 454), bizonyára azon az alapon, mert leírása után SCHUR a *D. integer* VIS.-t is idézi. A VISIANI-féle fajhoz a *D. integripetalus* valóban nagyon hasonló s ha a hasonlóságból szorosabb rokonságra talán nem is szabad következtetni, mindenesetre érdekes bizonyítéka annak a feltűnő parallelizmusnak, mely a *D. spiculifolius* és *D. strictus* formáinak kialakulásában kétségtelenül megállapítható és amely a szegfűveknek a szirmok szélei alapján való osztályozását talán nem a legtermészetesebbnek tünteti fel. A két

¹) E faj nevének első-égét illetőleg v. ö. BORBÁS in Természet-tud. Közl. IV. Pötf. 1888: 188–189; Természetr. Füzetek, XII. 1889: 222–223.

²) Természetr. Füzetek, XII. 1889: 42.

³) In litt. (1911. VIII. 4.)

⁴) «Galie», és «Bucov.» előfordulásai (RICHTER-GÜRKE: Pl. Eur. II. 1903: 363.) önként értendőleg szintén törlendők, mint nyilvánvalólag összecserélésen alapulók. Ugyancsak törlendő a «Croat.» előfordulás is. Hibás továbbá a WILLIAMS (Monogr. gen. Dianth. 1893: 401.) nyomán idevont «*bohemicus* MAYER» is, mivel TAUSCH (Flora, XIII. 1830: 246.) szerint a *D. bohemicus* MAYER a «*D. sarabalis* PERS.»-hoz tartozik. Törlendő végül a WILLIAMS (l. c.) által idevett REPPE-féle két varietás is, melyek (a Mem. de l'Acad. Imp. d. sc. de St. Petersb. VIII. Ser. XV. 1869: 170. szerint) a *D. petraeus* MB. = *D. Liboschitzianus* SER. változatai.

faj közötti parallelizmus nemcsak a *D. integripetalus* és *D. integer* nagyon is szembeszökő analogiájában nyilatkozik meg, hanem még tovább is követhető. A *D. grandiflorus (bebius)* Vis.-nak majdnem kopasz nagyobbfajta és sekélyen, fogazottan sallangos. illetve sokszor szabálytalanul mintegy a sallangozottság maradványaként fogazott szirmaikkal teljesen megfelelnek a *D. spiculifolius* f. *petraeiformis* nem is ritka azon alakjai, melyek a *D. spiculifolius* f. *integripetalus* felé hajlanak. Néha — persze elég ritkán — az erdélyi szegfű külső csészepikkelyeinek csúcsai is fűnemű hegybe nőnek ki, ilyenkor a két szegfű alig különböztethető meg. Hasonlóságuk még a *D. strictus* alakjainak száradó szirmaira jellemző barnulásban is többször megvan.¹⁾

Mindenesetre meg kell azonban jegyezni, hogy amíg a *D. integer* és *D. grandiflorus (bebius)* kialakult és eddigi ismereteink szerint önálló földrajzi elterjedéssel bíró fajok, addig az ezekkel analogus *D. spiculifolius*-ok most alakuló, kiválóféiben lévő növények, melyek morfológiailag egymástól jobban még el nem szakadtak s így nem is önállósultak.

A *D. spiculifolius* alakjainak csoportosítása s jellemzése után most már első rápillantásra megállapítható, hogy a WOLFF GÁBOR és WOLFF GYULA gyűjtéséből (Comit. Torda-Aranyos. In alpiibus ad Felső-Pocsága) a Flora exsicc. austro-hungarica 3239. számaként kiadott «*Dianthus integripetalus*» semmiként sem tarthatik sem a *D. integripetalus* SIMK. = *D. petraeus* W. et K.-hez, sem pedig a *D. integripetalus* SCHUR = *D. spiculifolius* f. *integripetalus*-hoz. Sajátos, a SCHUR-féle név alatt jó ideig lappangott és a *D. spiculifolius* egész alakkörétől sokban elütő növény ez, melynek érdekességét már 1909-ben felismertem annak az anyagnak nyomán, mely a Runki szorosból egy 1908. évi gyűjtés révén került az Erd. Nemz. Múzeum herbariumába. Később magam is felkerestem Podsága-vidéki termőhelyeit, ahonnan a kolozsvári tud.-egyetemi botanikus kert is szép töveket ápol. Élő növények vizsgálata míg egyrészt arról győzött meg, hogy e szegfű is kétségtelenül a *D. spiculifolius* rokonságába tartozik, mert szirmainak töve, ha kisebb és változó mértékben is, szintén szőrös, másrészt megerősített abban, hogy már illetéktelen nevén is külön tartott²⁾ új növénnyel van dolgunk.

Jóllehet a podságai szegfű is ama szorosabb rokonsági körbe tartozik, melynek a polymorphus *D. spiculifolius* is tagja, azzal,

¹⁾ A *D. strictus*-éival analogus formákat nemcsak a *D. spiculifolius*, de a *D. petraeus* körében is találunk. Ezek annyival feltűnőbbek és érdekesebbek, mert a *D. petraeus* száradáskor sokszor szintén barnuló szirmai eredetileg is kopaszok. Ezeknek az analogus formáknak alapján a *D. strictus* és *D. petraeus* eddig még külön néven nem ismert. de BORBÁS által már régebben sejtett (Természetr. Füzetek, XII. 1889: 42.), talán nem is nagyon távoli rokonságáról lehet szó.

²⁾ VIERHAPPER in Schedae ad Floram exsicc. austro-hung. IX. 1902: 16.

illetve annak egyetlen formájával sem azonosítható. Nem azonosítható már azért sem, mert a *D. spiculifolius*-szal nem kapcsolják össze átmeneti alakok. minek következtében szegfűvünk önálló typusként jelenik meg, egyenként talán aprólékos, de összegükben lényeges morphologiai és e tárgyalás keretébe fel nem vett jellegzetes anatómiai bélyegekkel. A morphologiai szervezethez határozott s endemismusra mutató földrajzi elterjedési viszonyok járulnak hozzá s együttesen támogatják a megkülönböztetés jogosultságát.

Megbizonyosodásul vegyük azonban jól szemügyre a podságai szegfű fontosabb és jellemzőbb sajátosságait.

Már külső megjelenését tekintve is tetemesen különbözik szegfűvünk a *D. spiculifolius* bármelyik alakjától. Párnaszerű, tömött gyepei, szívósabb állományú, keményebb fajta, merev és szúrós levelei, nyúlánk, egyoldalra ívesedő szártagjai, sudar és rendszerint elágazó, tehát többvirágú szárai természetét jellemző módon szabják meg s oly külsőt adnak a növénynek, hogy már ennek révén is megkülönböztethető s elválasztható rokonaitól. Ha külső megjelenésének sajátos voltahoz most hozzávesszük a virágokban észlelhető bélyegeket, nevezetesen a tojásdad vagy kerületes és csak hegyes vagy kibegyezett csészepikkelyeket, az ezeknél rendszerint négyszer hosszabb, felfelé szűkülő karsú csészét, valamint a tojásdad, rövidebbfajta eresű s csak fogazott vagy kanyargós élű szirmokat: legfőbb jellemvonásaiban oly növény van előttünk, melyet a *D. spiculifolius* egyetlen ismert alakjával sem azonosíthatunk. Összehasonlításunkban azonban a *D. spiculifolius*-ra is ki kell terjeszkednünk. Egybevetve a podságai növényvel, mindjárt feltűnik, hogy ennek már gyepei is mások, azaz lazábbak és sohasem félgömbös-párnaszerűek, hanem nagyobb kiterjedésben ellapulva borítják a sziklát. Átlag hosszabb levelei lágyabbak, kevésbé merevek s nem szúrósak. Szárai nem olyan merevek s rendszerint egyvirágúak, de ha szárai itt-ott többvirágúak is, virágai mindig sallangos-szirmúak s ezért nagybajta. Ha a szirmok, mint pl. a *D. spiculifolius* f. *integrictalus*-hoz tartozó alakoknál, épek vagy majdnem épek is, a mi növényünk ezektől csészéje és ennek pikkelyei révén mindig biztosan elválasztható, mert a csészepikkelyek a *D. spiculifolius* összes alakjainál más szabásúak, \pm fordított tojásdadok, felfelé tehát szélesedők s e szélesedő végből hirtelen szálkás hegybe keskenyedők.

Mindent összevéve, önálló faj vagy alfajul külön néven kell szegfűveink sorába beállítanunk a podságai növényt. mint olyant, mely az Erdélyi Érczhegységről elnevezett¹⁾ flórajárás gazdag növényzetének egyik jellemző s — amint látszik — endemikus tagja.

¹⁾ PAX: Grundzüge d. Pflanzenverbr. in den Karp. II. 1908: 257—260.

Flóránk ezen érdekes új szegfűvét *Dianthus Simonkaianus* néven iktatom¹⁾ be a tudományba, emlékére annak a buzgó tudós férfúnak, ki elsőül teremtette meg az erdélyi flóra kritikai összefoglalását.

Dianthus Simonkaianus sp. n.

Syn: *D. integripetalus* SIMK. Erdély ed. fl. helyesb. fogl. 1886 : 121 p. p.—non SCHUR Enum. Pl. Trans. 1866 : 98.

D. petraeus FREYN in Akad. Közlem. 1876 : 120. p. p.; SIMK. l. c. p. p.—non W. et K. Descr. et icon. pl. rar. Hung. III. 1806—1807²⁾: 246., tab 222.

D. integripetalus G. et J. WOLFF, VIERH. in «Schedae ad Floram exsicc. austro-hung.» IX. 1902 : 16.

Exs.: Flora exsicc. austro-hung. no: 3239.

E radice firma lignosa polycephala caespites densos compactos formans. *Caules* numerosi, inferne teretes superne subangulati, erecti rigidi glauci vel subglauci, inflorescentiam laxam dichotomo-corymbosam pauci (1—6) florum gerentes. Inflorescentiae rami subangulati, uni-raro biflori. *Folia* linearia, tenuiter glauca, rigida, pungentia, breviter connata (vaginae latitudine foliorum subaequantur vel paulo longiores), basi membranaceo-dilatata, supra leviter canaliculata, dorso convexa, margine denticulato-scabra, nervis 3 subparallelis subtu prominentibus percursa; racionum steriliun et caulina infima dense rosulato-imbricata, patentia vel subsquarrosa, internodiis longiora vel aequilonga, caulina inferiora internodiis paulo, superiora multo (3—4) breviora, erecta, stricta, adpressa, folia inflorescentiae ramorum saepe hypsophylloidea. *Squamae* calycis tubo adpressae, quaternae rarius 6-nae, scarioso-herbaceae, virides, pallidae, saepe violaceocoloratae, glabrae, glaucae, ovato-ellipticae, acutae vel e media parte acuminatae, 7 (sub 9)-nerviae, margine anguste membranaceae, calycis $\frac{1}{4}$ partem tegentes; externae minores. *Calyx* gracilis, glaucus, striatus, dense 35 (32—37) nervosus, cylindricus, apice paulo attenuatus, viridis, in latere altero violaceo-suffusus vel pallido-violaceus; *dentes* $\frac{1}{5}$ tubum aequantes, inaequilongi, ovato lanceolati acuminati, margine plus vel minus late-membranacei, ciliolati, inferne 7, superne 5—3 nervii. *Petala* non contigua, longe exserta; *lamina* in unguem angustum multo (5—6) longiorem sensim attenuata, antice rotundato-cuneata, breviter inciso-dentata vel rarius subintegra, candida, basi tenuiter et parce puberula, quandoque subglabra. *Carpophorum* cylindricum; *filamenta* subulata glabra; *antherae* candidae vel coeruleo-coloratae; *capsula* matura calycem superans; *semina* rostellata, nigra, minutissime granulata.

¹⁾ E néven új fajként mutattam be az Erd. Múz.-Egyes. 1912. deczember 18.-án tartott egyik szakoszt. gyűlésén.

²⁾ V. ö. BORNÁS in Természetrzaji Füzetek, XII. 1889 : 223.

Dimensiones: caules 15—36 cm. alti: folia turionum sterili-um 12—20 mm. longa, 1·2—1·5 mm. lata: folia caulina infima 26—30 mm. longa, 1·2—1·5 mm. lata; folia caulina inferiora 16—23 mm. longa, 1·2—1·5 mm. lata; folia caulina superiora 7—16 mm. longa, 1·0—1·3 mm. lata; folia ramorum 3—8 mm. longa, 1·2—1·6 mm. lata; squamae exteriores 4—5 mm. longae, 2—2·5 mm. latae; squamae interiores 7—8 mm. longae, 3·5—4 mm. latae; calyx 22—26 mm. longus, 2·6—3 mm. diam.; dentes calycini 4·5—5 mm. longi, 1·8—2 mm. lati; petalorum lamina 5—8 mm. longa, 3—4 mm. lata; petalorum unguis 24—32 mm. longus, 1·2—1·4 mm. latus: carpophorum 3—5 mm. longum: filamenta 24—28 mm. longa; antherae 2·2—2·8 mm. longae; capsulae 24—26 mm. longae, 2·2—2·6 mm. diam.; semina 2·4—3 mm. longa, 1·5 mm. lata.

Habitat in rupibus calcareis convallium laterum jugorumque montium «Gyalui-havasok» comit. Torda-Aranyos:

In valle «Valea Runkului» prope Runk (FREYN, l. c.).

In montibus «Vulturésze» et «Skericze» prope «Padság» (SIMONKAI l. c.).

«In alpinis ad Felső-Pocsága; solo calcareo, 1200 mt. s. m.» (G. el J. WOLFF, Flora exsicc. austro-hung. no 3239).

In «Runki-szoros» (E. SZABÓ, 1908. in Hb. Mus. nat. Trans.).

In convallibus «Valea Săgăgei», «Valea Beliorei» et in montibus «Dealul Fereștilor», «Vulturese» et «Scărișoara» (PÁPAI, GÜRTLER et PÉTERFI, 1911. in Hb. Mus. nat. Trans.).

In monte «Vulturese» prope «Runk», in valle «Podșaga» ad m. «Bujor», prope «Beliora» in valle «Valea Săgăgei» (S. BORZA 1912, 1913 et 1915 in litt.)¹⁾

Stirps pulchra, extra territorium montium «Gyalui-havasok» hucusque in Transsilvania nondum reperta.

Planta nostra sectionis *Fimbriatum* (WILLIAMS Monogr. gen. Dianth. 1893:390) a *D. spiculifolio*, cui proxima, distinguitur caespitibus compactis, caulibus ramosis 1—6 floris. foliis rigidipungentibus brevioribusque, constanter 3-nerviis (nec 5—7 nerviis), squamis ellipticis ovato-ellipticisque, acutis vel acuminatis (nec obovato-mucronatis), forma calycis, floribus multo minoribus, laminis dentatis vel subintegris (nec fimbriatis). Ob petala dentata vel solum subintegra praecipue *D. spiculifolia* f. *integripetalo* similis, a quo caulibus elatioribus ramosis plurifloris squamisque ellipticis acutis vel acuminatis manifeste recedit.

¹⁾ Ezeket, a részben kiegészítő elterjedési adatokat Dr. BORZA SÁNDOR úrnak (Balázsfalva) köszönöm, ki a jelzett évekből PAX professornal is járt e helyeken s szintén felismerte a szegfű újságát (In litt. 1915. 5. X.). Lekötelező módon a szegfű leírását is megküldte, mellyel így alkalmam volt az enyémet egybevetni.

II. A (über) *Dianthus Wolffii* Janká-ról.

Az 1886. év nyarán Dr. WOLFF GYULA Felső-Podsága mellett (Torda-Aranyos vm.) a Scărișoara hegyen halovány rózsaszín virágú esinos szegfűvet szedett, melyet az akkor még élő JANKA VIKTOR újnak ismert fel s felfedezője tiszteletére *Dianthus Wolffii*-nak nevezett volt el. JANKA e szegfűve tudtommal sehol sincsen közölve, leírása sem jelent meg s az eddig csak egy helyről és egyszer gyűjtött növény botanikusaink előtt jórészt ma is ismeretlen.

A *D. Wolffii* eredeti lelőhelyéről származó példányát az Erd. Nemz. Múz. herbariumában láttam először. E példány vizsgálata azonban korántsem volt elégséges arra, hogy a növényt tisztázni lehessen s így Dr. WOLFF GYULA és Dr. DEGEN ARPÁD urak herbariumaiból a *D. petraeus* W. et K.-t és rokonait tanulmányra kikérve, elkértem a *D. Wolffii*-t is. Mindketten a legszívesebben küldték meg a növényt s így elég anyag volt rendelkezésemre. Lekötelező szívességükért fogadják e helyen is hálás köszönetemet.

A WOLFF- és DEGEN-herbariumokban található sajátkézü feljegyzéseiből következtetve, a *D. Wolffii* magának JANKÁ-nak is sok fejtörést okozott s új fajával maga sem volt teljesen tisztában, annak rendszertani helyét majd itt, majd ott kereste. Egyik, mind a két herbariumban meglévő s szöszertint egyező feljegyzése szerint: «*Dianthus Wolffii* JANKA species nova distinctissima! — solummodo *D. furcato* BALB. (e montibus Pedemontanis) affinis, qui vero floribus candidis, squamis calycinis longioribus fere ex toto herbaceis, foliis caulinis latioribus et praesertim horum vaginis multo brevioribus differt.» Egy másik jegyzetben (DEGEN-herb.) ellenben «Species nova distinctissima! — solummodo *Dianthus cognobili* TIMB. LAGR. e Pyrenaeis centralis affinis»-t olvashatni. Hogy JANKA a szóban forgó szegfűvel hosszasan s körülményesebben foglalkozott, annak most is meglévő bizonyítéka az a *clavis analytica* (DEGEN-herb.), melyben JANKA a *D. Wolffii*-t a *D. Requienii* GREX. et GODR., *D. benevicensis* LOR., *D. subulatus* TIMB. (= *D. serratus* LAPEYR.), *D. pungens* GREX. et GODR., *D. attenuatus* SM. és a *D. humilis* WILLD. nevű szegfűvektől igyekszik elválasztani.

Az idézett feljegyzések nyomán megállapítható, hogy JANKA az ő *D. Wolffii*-ját pyrenaeusi s délfranciaországi, illetőleg liguriai s piemonti szegfűvek rokonsági körébe tartozó fajnak tartotta s mint ilyet a «*Dentati*» BOISS. csoportba helyezte. DEGEN ezzel szemben megjegyzi herbariumában, hogy, nézete szerint, a JANKA-féle faj inkább a «*Fimbriati*»-khoz tartozik.

Az Erdélyben termő szegfűfajok eléggé változatos során végig tekintve, egyetlen egyet sem találhatni, amellyel a *D. Wolffii*

összevonható volna. De nem tartozik a JANKA által említett déli és nyugati fajok körébe sem, mert ezek leírásaik meg herbariumi példányaik nyomán is, merőben más típusok, melyek az erdélyi szegfűtől természetesen minden tekintetben messze esnek. A *D. Wolffii* megfejtése végre is akkor sikerült, amikor a Torda melletti Hegyhasadéokban negyedéve néhány tő a *D. Wolffii*-val azonos szegfűvet találtam s ez alkalommal élő növények vizsgálata alapján is megállapíthattam, amit már a herbariumi anyag vizsgálata után is sejtettem, t. i. azt, hogy a *Dianthus Wolffii* JANKA kétségtelenül bastardus-eredetű s a *D. spiculifolius* f. *petraeiformis* és *D. saxigenus* SCHUR (esetleg a *D. Carthusianorum* egy mézskösziklán termő másik alakjának) ivari kereszteződéséből jött létre. Ugy a Scărișoara hegyen, mint a tordai Hegyhasadéokban a két szülőfaj együtt és bőven nő, a keveredés tehát nem csak lehetséges, de a növények morfológiai bélyegei nyomán bizonyos is. A bastardus-eredet magyarázza meg azután egyrészt a növény aránylagos ritkaságát, másrészt pedig azt, hogy maga JANKA is félreismerte e szép szegfűvet.

Bastardusunk főbb jellemvonásait megismerendő, különösen a levélhüvelyeket, a virágrészei közül pedig a csészepikkelyeket s a szirmokat kell vizsgálnunk, mint a növény olyan részeit, melyek a keveredést a legszebben mutatják.

A *D. saxigenus* levélhüvelyei tudvalevőleg 10–12 mm. hosszúak s átlagban 4–5-ször hosszabak a levelek szélességénél. A *D. spiculifolius* f. *petraeiformis* levélhüvelyei ellenben átlagosan csak 2 (1.5–2.2) mm. hosszúak s hosszúságuk alig haladja túl a levelek szélességét, vagy csak nagyon ritkán (a szár alján) annak majdnem kétszerese. Bastardusunk levélhüvelyei 3–5, illetőleg a felsők 2–2.5 mm. hosszúak. Hosszúságuknak a levelek szélességéhez való aránya tehát az alsóknál 2–3, a felsőknél 2 (3). A levélhüvelyek meghosszabbodása kétségtelenül a *D. saxigenus*-tól eredő jellemvonás.

A csészepikkelyekben gyökeredző jellemvonások különösen fontosak. A bastardus megítélésénél számbajöhető *D. spiculifolius* f. *petraeiformis* 4 csészepikkelye közül a külsők 5–6 mm. hosszúak, rendszerint szélesen tojásdadok és röviden vagy igen röviden kihégyezettek. A belsők valamivel hosszabbak, 7–8 mm. hosszúak, fordítottan széles tojásdadok, tompavégűek s igen hirtelen kicsiny, hosszúságában rendszerint az 1 mm-en alúl maradó hegyecskében végződnek. A meglehetősen a csészére simuló pikkelyek inkább fűneműek s ha keményebb állományúak is, zöldek vagy a csészével együtt piros-lilásan futtatottak. A *D. saxigenus* sötét borszínű pikkelyei merőben mások. A külsők 10 mm. hosszúak, fordított tojásdadok, felfelé szélesedő tompa végükből rögtönösen emelkedik ki a 3–4 mm. hosszúságot elérő szálla. Hasonló alakúak a belsők is, csakhogy ezeknek 10–12 mm. hosszúságából 3.5–5 mm. esik a szintén rögtönösen kiemelkedő

s ugyancsak egyenletesen széles, párhuzamos szélű szálkára. A pikkelyek elálló-végűek, sötétebb vagy világosabbszínű barnásak, børszerűek, szálkájuk sötétebb, néha feketés.

A scărișoarai szegfű csészepikkelyei állományukat tekintve a *D. saxigenus*-éhoz jobban hasonlók, csak hogy nem olyan sötétek, hanem zöldellők vagy inkább világos avagy sárgás børszínűek. Hegyük alkotása ingadozó, illetve változó, de általában jellemző a szálkaképzésre való hajlandóságuk. A szálka azonban alja felé kissé szélesedő s hosszúsága a 0.6—2.2 mm. közt ingadozik. A tordai szegfű csészepikkelyeinek állománya, színe inkább a *D. spiculifolius*-é, ellenben alakjuk jobban közeledik a *D. saxigenus*-hoz. Szálkájuk karesú, a csészétől elálló, elég egyenletesen széles s rendszerint hosszabb az 1 mm-nél.

A *D. spiculifolius* f. *petraeiformis* csészéje egyenletesen hengeres, átlag 22—25 mm. hosszú s 3—4 mm. széles, tetején gyengén szűkül s a pikkelyeknél átlag 3-szor hosszabb. A *D. saxigenus* csészéje zömök, hasas, tetején jobban szűkülő, 4—5 mm vastag s a csészepikkelyek szálkái közül alig harmadával emelkedik ki. A bastardus-alakok csészéjüket tekintve, mintegy középen állanak a csészéjük átlag 1.5—2-szer hosszabb a pikkelyeknél. A csészefogak természetesen szintén középállást mutatnak.

A szirmok a *D. saxigenus* vérpiros, legyezőformájú és nagyulva, inkább öblösen fogazott szélű meg a *D. spiculifolius* f. *petraeiformis* fehér vagy csak éppen nagyon gyengén piruló és sallangos szirmai közt ingadoznak, amennyiben különböző árnyalatban rózsaszínűek, mélyen fogazottak, illetve sekélyen sallangosak, tövön gyengén szőrösök vagy kopaszodók.

A fentiek nyomán bizonyos tehát, hogy JANKA *D. Wolffii*-ja más, mint az említett combinationak megfelelő bastardus nem lehet. Az előfordulási körülmények mellett a növény minden egyes részének középállása e mellett szől, de a bastardus-eredetet bizonyítja a virágok meddősége is. A tordai Hegyhasadékból származó tövét u. i. már évek óta ápolja a kolozsvári tud.-egyetemi botanikus kert s jöllehet a növény évente gazdagon virágozik, magot mégsem érlel.

Az ilyenformán tisztázott eredetű szegfű JANKÁ-tól kapott nevét azonban nem viselheti továbbra, mert az irodalomban már van egy *D. Wolffii*¹⁾, melynek neve a JANKA-félénél régiebb. A felfedező botanikus-érdemeinek megörökítését öregbitendő, e miatt a szóban forgó erdélyi bastardus-szegfűvet *Dianthus Julii-Wolffii* néven különböztettem meg (1912) az említett herbariumokban.

¹⁾ *Dianthus Wolffii* VETTER (*D. Armeria*×*superbus*) in Bull. Soc. Murith. 1885:32. — Helyesebben: *D. barbatus*×*superbus*! V. ö. L. KELLER cikkét az ÖBZ. XLVI. 1896. 392. lapján.

Bastardusunk rövid jellemzését az alábbiakban adom.

Dianthus Julii-Wolffii n. bast. (*D. spiculifolius* × *D. saxigenus* vel alius affinis).

Syn: *Dianthus Wolffii* JANKA in sched. — non VETTER in Bull. Soc. Murith. XI. 1885: 32 = *D. Courtoisii* RCHB. Fl. germ. exs. 1832: 806. (*D. barbatus* × *superbus* LEJ.).

Caespitosus viridis vel subglaucus, pluri- (2—10) caulis. *Caules* quadrangulares, ramosi vel subramosi, 1—5 flori. *Flores* solitarii vel rarius per binos in fasciculis subaggregati. *Folia* linearia, caulina infima subrosulata, sequentia longiora internodiis breviora, patentia vel suberecta, superiora breviora, erecta: turionum sterilium foliis caulinis inferioribus breviora vel subaequilonga. *Folia fulcrantia* herbacea vel scarioso-membranacea, foliis caulinis subsimilia sed minora. *Vaginae* inferiores latitudine foliorum 2—3-plo longiores, superiores latitudine foliorum subduplo longiores vel ea subaequantes. *Squamae* calycinae 4 (raro 6), coriaceo-scariosae vel subherbaceae, externae ellipticae, obovatae, vel ovatae, membranaceo-submarginatae. glabrae, fuscae vel pallidae quandoque violaece-coloratae, subito acuminatae vel subabrupte in apicem 1—3 mm. longum productae, internae maiores exterioribus subsimiles, ± longius acuminatae vel saepius abrupte quasi ex margine in apicem subulatum 1.5—2.5 mm. longum aristato-acuminatae. plerumque dimidium vel $\frac{1}{3}$ calycis superantes. *Calyx* cylindricus, striatus, glaber subglaucus, apice attenuatus, viridis vel pallido-fuscus saepe violaceo-subtinctus. *Dentes* inaequales, lanceolati, vel ovato lanceolati, acuti, membranaceo-marginati, dense ciliolati. *Petala* candida vel pallide-rosea; *lamina* $\frac{1}{3}$ — $\frac{1}{2}$ partem unguis aequans, profunde dentata vel sublaciniata; area intermedia lato-obovata, basi parce barbata vel subglabra.

Dimensiones: caules 25—35 cm. alti; folia turionum sterilium et caulina infima 35—85 mm. longa; folia caulina inferiora 16—40 mm. longa; folia caulina superiora 10—25 mm. longa, 0.8—1.6 mm. lata; vaginae inferiores 3—5 mm., superiores 2—2.5 mm. longae; squamae exteriores 6—7 × 3—4 mm.; interiores 7—9 × 4—5 mm.; calyx 15—20 mm. longus; dentes calycini 3.5—5 mm. longi; petalorum lamina 7—12 mm. longa, 6—10 mm. lata.

Planta nostra inflorescentia squamisque mutabilibus gaudet, quare secundum formam inflorescentiae squamarumque duae formae sunt distinguendae:

a) *genuinus*: Flores breviter pedunculati, in fasciculis aggregato-geminati; squamae calycinae pallido-fuscae, coriaceo-scariosae, 4 vel 6, acuminatae, sensim vel subabrupte aristatae: petala profunde dentata vel sublaciniata. Forma *D. saxigeno* propior montis Scărișoara incola.

b) *aemulus*: Flores solitarii, longe pedunculati, caules 2—4-flori; squamae calycinae subherbaceae virides violaceo-coloratae,

abrupte mucronato-aristatae; petalorum lamina sublacinata. Forma *D. spiculifolio* propior in fauce Hegyhasadék prope Tordam crescens.

Habitat in Transsilvaniae comit. Torda-Aranyos. in subalpinis montis Scărișoara ad pagum Felső-Podsága (JUL. WOLFF 1886. in Hb. Mus. nat. Trans.; in Hb. WOLFF et in Hb. DEGEN) et in calcareis Hegyhasadék prope opp. Torda (PÉTERFI, 1912. in Hb. Mus. nat. Trans.).

D. Julii-Wolffii differt a *D. spiculifolio* habitu alto ramoso, foliis longioribus, vagina latitudine foliorum 2—3-plo longiore, floribus minoribus fasciculatis saepe subaggregatis, squamis firmioribus, subscariosis, stramineis vel fuscis, abruptim et \pm longius, more *D. saxigeni* aristatis, calyce breviori, petalis minoribus pallide roseis solum dentatis vel sublacinatis; a *D. saxigeno* praeter alias notas inflorescentiae indole recedit.

III. *Dianthus Burciae*¹⁾ Pét. et Gürtl.

(*D. callizonus* SCHOTT et KOTSCHY \times *D. spiculifolius* SCHUR.)

Laxe caespitosus, viridis. *Caules* pauci, erecti vel subascendentes, foliorum paribus 3—5 instructi, uni-vel raro biflori. teretes, circumcirca sparse, ad nodos densius tuberculis parvis asperulo-puberuli. *Folia* lineari-lanceolata acuta vel cuspidata, 3—5 nervia, nervis lateralibus subobsoletis vix conspicuis, margine a basi usque ad apicem denticulis minutis rectis asperulo-scabra, supra glabra, subtus ad nervum medium tuberculis asperula: basalia patentia, caulina erecto-patentia, infima internodiis longiora, inferiora internodiis subaequilonga, superiora internodiis elongatis multa breviora. *Vaginae* latitudinem foliorum subaequant. *Flores* speciosi. *Squamae* 4, rarius 2, dimidium calycis aequantes vel superantes, paulum patentes, saepe purpureo-suffusae, obsolete multinerviae, basim versus membranaceo-marginatae, ciliolatae in cuspidem herbaceam vel scariosam margine \pm denticulato-scabridulam attenuatae; externae subherbaceae, ovato-lanceolatae, longe cuspidatae, internae magis scariosae, obovato-

¹⁾ DR. MÁRKI SÁNDOR egyet. professor úrnak Dr. Gyórfy István egyet. tanárhoz intézett (1915. XI. 28.) levelében adott felvilágosítása alapján — amiért e helyen is őszinte köszönetet mondok — a Barcaság nevét a közepkorban tizenegyféleképpen írták: 1211. Terra *Borza*; 1216. terra quae *Borza* nuncupatur; 1218. terra de *Burza*; 1222. *Bursa*; 1222. Terra *Burza* (abban az oklevélben, amelyben II. Endre a Bárcaságot újból a német lovagrendnek adja); 1223. Terra, quae dicitur *Boza*; 1223. Terra *Boze*. (1224. is, a pápánál. Igy 1225., 1226. is); 1231. Terra *Borze* (pápai oklevélben); 1232. Terra *Burze* (pápai oklevélben); 1234. Terra *Burze* (pápai oklevélben); 1240. *Burcia* (IV. Béla király okl.); 1373. *Borza*; 1385. *Burca*; 1349. Terra *Barza*; 1484. Terra et districtus *Barcza*. — 1240—1385 közt latinosan *Burcia*-nak nevezik a királyok. — A használatban elterjedt «Alpes Barcenses» helyett tehát jobb az «Alpes Burcenses».

dilatate, abruptim mucronatae. *Calyx* cylindricus, apice subattenuatus, viridis vel violaceo-coloratus, 39—38-striatus, rigidus; *dentes* erecti $\frac{1}{4}$ — $\frac{1}{3}$ tubum aequantes, inaequilongi, ovato-lanceolati, cuspidati vel acuminati, membranaceo-marginati, margine ciliolati. *Petalorum lamina* calycis longitudinem subaequans vel dimidium tubi superans, pallide rosea, in unguem exsertum subsensim contracta, antice inaequaliter et breviter ad $\frac{1}{4}$ — $\frac{1}{3}$ areae intermediae inciso-laciniata, basi pilis purpureis barbata, in parte superiore glabra. *Faux* maculis lineisque purpureis annulum imperfectum formantibus ornata. Habitus magis *D. callizoni*.

Dimensiones: caules 15—22 cm. alti; folia caulina inferiora 20—30 mm. longa, 2—3 mm. lata; superiora 15—20 mm. longa, 1.8—2.4 mm. lata; squamae exteriores 13—15 mm. longae, 2.5—4 mm. latae; interiores 10—15 mm. longae, 5—7 mm. latae; calyx 16—20 mm. longus, 4—5 mm. latus; dentes calycini 6—7 mm. longi; petalorum lamina 12—15 mm. longa, 10—14 mm. lata; petalorum unguis 18—22 mm. longus; antherae 2—2.6 mm. longae.

Habitat in graminosis calcareis montis «*Kis Királykő*» supra fissuram «*Krepatura-szakalék*» inter parentes, ubi detexit m. Julio a. 1908 CORNELIUS GÜRTLER, hortulandus Kolozsváriensis.

Planta nostra differt a *D. callizono* habitu altiore, foliis angustioribus acutioribus rigidioribusque, calyce longiore, paulum attenuato, calycis dentibus erectis, squamis dimidium calycis subaequantibus vel superantibus, unguibus exsertis, petalorum lamina inciso-laciniata, annulo imperfecto solum ornata.

A *D. spiculifolio* foliis latioribus, squamis + distincte ciliolatis ad summum longioribus atque calyce subduplo brevioribus, calyce ampliore breviorique, petalis brevius fimbriatis indoleque faucis optime diversus.

A *D. microchelio*¹⁾ caulibus minute asperulo-scabris, squamis haud glabris, petalis subfimbriatis etc. iam primo aspectu optime distinguitur.

A Királykő-havas endemicus szegfűvének, a *D. callizonus*-nak ez ideig csupán egyetlen vadon keletkezett bastardusa volt ismeretes t. i. a *D. microchelus* WILLIAMS (*D. callizonus* × *tenuifolius*).

GÜRTLER KORNÉL, a kolozsvári tud.-egyetemi botanikus kert főkertésze az 1908. év júliusában a Kis-Királykőről, a Krepatura-szakadék feletti lejtőkről a kert részére *D. callizonus*-t gyűjtve, ennek töveivel hozta volt le a *D. Burciae*-t, melyet eleitől fogva bastardusnak tartott s *D. carpaticus* BOBB. néven ápolta a kertben.

¹⁾ WILLIAMS, The Pinks of Centr.-Eur. 1891: 37; Monogr. gen. Dianth. 1893: 415. Syn. *D. brachyanthus* SCHUR Enum. pl. Transs. 1866: 93. — non Boiss. Voy. botan. 1839—45: 85.; *D. carpaticus* (*D. callizonus* × *tenuifolius*) BOBB. Természettud. Füzetek XII. 1889: 44. non WOLOSCZ. Sprawozd. Kom. fiz. XXII. 1888: 214, qui ad formas *D. Chartusianorum* pertinet.

Pár évvel ezelőtt, mikor a megerősödött tő gazdagabban kezdett virágozni, figyelmesebben vizsgáltam meg e szegfűvet s mindjárt feltűnt, hogy az sem SCHUR, sem BORBÁS leírásaival nem egyezik meg és egyebek mellett már sekélyen sallangos szirmai miatt sem lehet *D. callizonus* × *tenuifolius*, melynek szirmai, miként a szülőfajoké is, csak fogazott szélűek. Gondosabb vizsgálat után megállapítottuk, hogy teljesen új bastardus-szal van dolgunk, mely a *D. callizonus* × *spiculifolius* combinationak tökéletesen megfelel. A ritka szegfűnek a botanikus kertből származó herbariumi példányát DR. DEGEN ÁRPÁD professor úrnak is megküldöttem, ki arról biztosított¹⁾, hogy szegfűvünk valóban a jelzett két faj ekkorig ismeretlen bastardusa.

A *D. Burciae* megjelenésében, különösen bimbós korában, inkább a *D. callizonus*-ra emlékeztet, csak hogy annál jóval termetesebb, mivel szárjai magasabbak. Igen feltűnő szárának érdes-szőrös volta, mert tudvalevően mind a két szülőfajnak kopasz szára van. A szegfűvek *Alpini*-csoportjába tartozó fajokról — melyekhez a *D. callizonus* meglehetősen sok analogia révén kapcsolódik — azonban már régebben tudjuk²⁾, hogy rendszerint kopasz száruk néha apróbbfajta szőröktől érdesedő. E hajlandósága bizonyára a *D. callizonus*-nak is meg van s így bastardusunk szárának szőrösségét illetően a *D. callizonus*-tól eredő *latens* bélyegről lehet szó, mely a kereszteződés következtében felszabadult.³⁾ Ez annál valószínűbb, mert a *D. Burciae* szárának szőrei szerkezet tekintetében (1—2 sejtűek, a sejtfalak vastag cuticulája durván papillosus) teljesen azonosak a *D. callizonus* levele szélének szőreivel, leszámítva természetesen a méretbeli eltérést. De nemcsak a szár, hanem a levelek is mutatnak oly tulajdonságot, (bár alak és szerkezet tekintetében meglehetősen közepén állók), ami egyik szülőfajnál sincsen meg. Allomány tekintetében a *D. callizonus* leveleihez húznak, tehát lágyabb fajta szövetűek, zöldék és kissé fénylők s nemcsak a főér, de néha a mellékerek is meglehetősen kidomborodnak; a levelek széle azonban feltűnően sűrűn szőrös, a szőrök elálló, sőt a levél fonákán a főér is gyéren szőrös. Bár a *D. Burciae* leveleinek szőrössége, illetve a szőrösség erősebb foka a fennebb mondottakkal is könnyen magyarázható, de mégis könnyebben érthető, ha arra gondolunk, hogy a *D. callizonus* töálló leveleinek szőrei néha éppen olyan sűrűn szőrösök s szőrei úgy szerkezet, mint alak tekintetében azonosak bastardusunk szárának, illetve leveleinek szőreivel.

Meg kell jegyezni, hogy a *D. spiculifolius* levélszéleinek szőrei egészen más természetűek s azért a *D. Burciae* szőrö-

¹⁾ in litt. : 1915. III. 21.

²⁾ VIERHAPPER in Sitzungsber. d. Kais. Akad. d. Wissensch. Math.-naturw. Cl. CVII. 1—4. 1898: 1077.

³⁾ DEGEN in litt. 1915. XII. 12.

zete eredetének megállapításánál csakis a *D. callizonus* jöhet számításba.

A *D. Burciae*-t illetőleg tehát a legnagyobb valószínűség szerint oly bastardus-szal van dolgunk, melynél az egyik szülő — esetünkben a *D. callizonus* — latens tulajdonságai határozottan kifejezésre jutnak és bizonyára ezzel kapcsolatos ama feltűnő jelenség is, hogy a *D. callizonus* csészepikkelyeinek pillázottsága a *D. Burciae* csészepikkelyein sokszor erősebb mértékben jelentkezik. A *D. callizonus* csészepikkelyeinek t. i. egyik igen jellemző, bár eddig kevés figyelemre méltatott s leírásaiban alig említett főjellemvonását, hogy a pikkelyek széle mindig többé-kevésbé pillás, a *D. Burciae* csészepikkelyei is határozottan s néha erősebb mértékben mutatják és már maga e jellemvonás is elegendő volna a bastardus eredetének biztos felismerésére. Természetes dolog, hogy a pillázottság mértéke nagyon változó s néha csak a pikkelyek tövén és a keskenyedő hegyi rész alján található pillákat. Teljesen azonban a pillák sohasem hiányzanak, amint hogy legalább nyomokban a *D. callizonus*-nál is megtalálhatók. Bastardusunk csészepikkelyei egyébként, állomány, színeződés, a csészéhez viszonyított hosszúság s alak tekintetében meglehetősen a két szülőfaj csészepikkelyei között középen állanak. Hasonló középállást mutat a csésze is minden jellemvonásában.

Különösen érdekesek azonban a *D. Burciae* szirmai, melyeknek sekély sallangozottsága s piros színüknek halványulása a *D. spiculifolius*-tól ered, torkuk szakálla, valamint e fölött a csak nyomokban észlelhető s többnyire már csak pontokból és szabálytalan vonalokból álló gyűrűrajz ellenben a *D. callizonus*-tól kapott örökség. A *D. callizonus* szirma színének egész felületén ritkásan apró szőrű, a bastardus szirmának színe kopasz, csak a gyűrűn felül van itt-ott gyéren egy-egy apró szőr.

A *D. Burciae* virágporának szemecskéi közt a teljesen fejlett ritka; magvakat is alig érlel.

* * *

1. Im ersten Teile kläre ich den Formenkreis des *Dianthus spiculifolius* Schur, von welchem ich zwei Formen: *pseudoplumarius* und *pseudopetraeus* unterscheide; ersterer wurde von den älteren siebenbürgischen Botanikern für *D. plumarius*, letzterer für *D. petraeus* gehalten; beide Arten kommen in Siebenbürgen nicht vor.

D. integripetalus SCHUR stellt nach dem Original Exemplar des Herbars SCHUR's eine Form des *D. spiculifolius* dar, dessen Petalen ganzrandig sind und die mit der Form *petraeiformis* durch Übergänge verbunden ist. Sie wächst in der Tordaer Schlucht und auf den Bergen bei Toroczko! Von SIMONKAI wurde sie irrthümlich zu *D. petraeus*, von WILLIAMS aber gänzlich falsch als Varietät zu *D. strictus* gestellt. Als *D. Simonkaianus* wird eine

neue Art beschrieben, die von allen genannten in mehreren Merkmalen vorzüglich geschieden ist.

II. Im zweiten Teile bespreche ich eine andere siebenbürgische Nelke, die von JUL. WOLFF i. J. 1886 bei Felső Pódságya entdeckt, von V. v. JANKA (in herb.) als neue Art erkannt und *D. Wolffii* (non VETTER) benannt worden war. Ich weise nach, dass es sich um einen Bastard *D. spiculifolius* × *saxigenus* handle, den ich *D. Julii-Wolffii* nenne.

III. Vom *Dianthus callizonus*, dieser auf dem Berg Királykő endemischen Nelkenart, war bisher nur ein einziger wildwachsender Bastard bekannt, u. zw. *D. microchelius* WILL. (*callizonus* × *tenuifolius*). KORNEK GÜRTLER, Obergärtner des botan. Gartens der Universität in Kolozsvár, sammelte im Juli 1908 auf dem Gipfel Kis-Királykő (Kleiner Königsstein) u. zw. auf den Ablängen ober der Krepatura-Schlucht, lebende Exemplare des *D. callizonus* für den Garten; mit den dort gesammelten Stöcken brachte er *D. Burciae* mit, den er vom Anfange an für einen Bastard hielt und unter dem Namen *D. carpaticus* BOB. (*D. brachyanthus* SCHUR — non Boiss.) kultivierte. Vor einigen Jahren, als der inzwischen zu Kraft gekommene Stock reichlicher zu blühen anfang, untersuchte ich ihn näher, wobei es mir sofort auffiel, dass er weder mit der SCHUR'schen, noch mit der BOBÁS'schen Beschreibung übereinstimmte und dass er u. A. schon wegen der seicht gefransten Petalen nicht einem *callizonus* × *tenuifolius* entsprechen könne, dessen Petalen am Rande nur gezähnt sind. Nach genauerer Untersuchung haben wir dann festgestellt, dass wir es mit einem neuen Bastard zu tun haben, der vollkommen der Kombination *callizonus* × *spiculifolius* entspricht. Ein aus dem bot. Garten stammendes Herbarexemplar dieser seltenen Nelke habe ich auch Herrn Prof. DR. A. v. DEGEN gesandt, der mir bestätigte¹⁾, dass unsere Pflanze tatsächlich den früher nicht bekannten Bastard der genannten Arten darstelle.

D. Burciae erinnert in seiner Erscheinung, besonders im Knospenzustande, mehr an *D. callizonus*, doch ist er von bedeutend höherer Statur, da er längere Stengel treibt.

Sehr auffallend ist die rauh-behaarte Beschaffenheit seiner Stengel, da beide Eltern bekanntlich kahle Stengeln besitzen; doch ist es schon seit längerer Zeit bekannt²⁾, dass bei den Arten der Gruppe «*Alpini*», an welche sich *D. callizonus* zufolge seiner vielen Analogien anschliesst, die zumeist kahlen Stengel manchmal auch von kleinen Trichomen rauh erscheinen. Diese Neigung zur Bildung rauher Stengel scheint auch bei *D. callizonus* vorhanden zu sein, so dass man bei der Erscheinung dieser Merkmale bei dem Bastard an ein latentes Merkmal des *D. callizonus* denken kann, das durch die Kreuzung frei geworden ist³⁾. Es ist

1)–3) Anmerk. siehe auf S. 22.!

dies umso wahrscheinlicher, als die Trichome des *D. Burciae* in ihrer Beschaffenheit (1—2-zellig, die dicke Cuticula der Zelhäute derb-papillös) vollkommen mit jener übereinstimmt, die man — abgesehen selbstverständlich von ihren Dimensionen — an Trichomen der Blattränder von *D. callizonus* wahrnimmt.

Doch nicht nur die Stengel, sondern auch die Blätter, welche in Bezug auf Form und Struktur so ziemlich eine Mittelstellung zwischen jenen der Eltern einnehmen, weisen eine Eigenschaft auf, welche beiden Stammarten fehlt. In Bezug auf Konsistenz neigen sie zu *D. callizonus*, sie sind also etwas weicher, grün und etwas glänzend; ausser den Mittelnerven springen auch noch die Seitennerven stark hervor: der Blattrand ist aber auffallend dicht behaart, die Härchen abstehend, sogar der Mittelnerv an der Blattunterseite ist spärlich behaart. Obzwar sich diese Behaarung durch das eben Gesagte leicht erklären lässt, liegt auch noch eine andere Erklärung nahe, wenn wir in Betracht ziehen, dass die grundständigen Blätter des *D. callizonus* manchmal am Rande gerade so dicht behaart erscheinen und diese Haare in Form und Struktur völlig jenen gleichen, die wir an den Stengeln, resp. Blatträndern des Bastardes vorfinden. Ich muss noch bemerken, dass die Trichome an den Blatträndern des *D. spiculifolius* von ganz anderer Beschaffenheit sind, so dass bei der Deutung der Herkunft der Behaarung des *D. Burciae* nur *D. callizonus* in Betracht kommen kann. Bei *D. Burciae* haben wir es mit grösster Wahrscheinlichkeit mit einem Bastard zu tun, bei welchem ein latentes Merkmal der einen Stammart — u. zw. des *D. callizonus* — entschieden zum Vorschein gekommen ist: mit dieser Erscheinung steht sicher auch die stärkere Bewimperung der Kelchschuppenränder des *D. Burciae* in Verbindung, die bei *D. callizonus* schwächer ausgeprägt ist. Ein sehr charakteristisches Merkmal der Kelchschuppen des *D. callizonus* ist eben die mehr-minder starke Bewimperung ihrer Ränder; sie wurde bisher kaum beachtet und in den Beschreibungen finden wir dieses Merkmal auch kaum erwähnt: die Kelchschuppen des *D. Burciae* weisen es entschieden und manchmal in stärkerem Masse auf, so dass dieses Merkmal an und für sich schon geeignet wäre, auf den Ursprung des Bastardes hinzuweisen. Natürlich ist der Grad der Bewimperung sehr veränderlich und man sieht manchmal nur an der Basis der Schuppen und am Grunde des verjüngten oberen Teiles Wimpern: doch fehlen sie niemals vollständig, so wie sie auch bei *D. callizonus* wenigstens in Spuren vorzufinden sind. Die Kelchschuppen des Bastardes stehen im übrigen in Bezug auf Konsistenz, Färbung, Längenverhältnis zur Kelchröhre und Form zwischen jenen der Stammarten in der Mitte. Eine ähnliche Mittelstellung weist auch der Kelch in allen seinen Eigenschaften auf.

Besonders interessant sind aber die Petalen des *D. Burciae*,

deren seichte Befransung und Blässe der Farbe von *D. spiculifolius* stammt; dagegen haben sie die Behärtung des Schlundes sowie ober diesem die nur mehr in Spuren bemerkbare und meist nur aus Punkten und unregelmässigen Strichen bestehende ringförmige Zeichnung von *D. callizonus* geerbt. Die Petalen des letzteren sind an ihrer ganzen Oberfläche von zerstreuten kurzen Härchen besetzt; jene des Bastardes oberseits kahl, nur oberhalb des Ringes sieht man hier und da spärlich einzelne Haare. Unter den Pollenkörnern der *D. Burciae* finden sich selten vollkommen entwickelte; auch bringt er kaum Samen.

Ábramagyarázat. — Tafelerklärung.

(Az összes ábrák 3-szorosan vannak nagyítva. — Sämtliche Abbildungen sind um das 3-fache vergrössert.)

Tafel I—II. Tábla.

Fig. 1—2. ábra: *Dianthus spiculifolius* SCHUR.

1. *D. spic. f. pseudoplumarius* szirmai (Petalen). (Brassó vidéke, 1901. WALZ. — Biharhegység: Piatra Strutiu, 1910. PÁPAI).

2. Ugyanannak átmeneti szirmalakja, mely a *D. spic. f. petraeiformis*-hoz közeledik. Übergangsform der Petalen desselben, die sich dem *D. spic. f. petraeiformis* nähern. (Felső Podșaga: Scărișoara-hegy, 1911. PÉTERFI).

Fig. 3. ábra: *Dianthus petraeus* W. et K.

3. Legsallangosabb szirmalakja. Die am stärksten zerschlitzte Form der Petalen. (Herkulesfürdő, 1911. THAISZ).

Fig. 4—12. ábra: *Dianthus spiculifolius* SCHUR.

4. *D. spic. f. petraeiformis* szirmai (Petalen). (Tordai Hegyhasadék, 1905. ZSÁK).

5. *D. spic. f. petraeiformis* szirmai (Petalen). (Toroczkó, 1881. SIMONKAI).

6. *D. spiculifolius* külső csészepikkelyei (äussere Kelchschnuppen). (Brassó, 1901. WALZ).

7. *D. spiculifolius* fűnemű hegybenőtt külső csészepikkelye (äussere Kelchschnuppen mit krautiger Spitze). (Biharhegység: Piatra Strutiu, 1910, PÁPAI).

8. *D. spiculifolius* belső csészepikkelyei (innere Kelchschnuppen). (Tordai Hegyhasadék, 1912).

9. Átmeneti szirmalakok a (Übergangsformen von Petalen zwischen) *D. spic. f. petraeiformis* és (und) *D. spic. f. integripetalus* között. (Toroczkó: Székelykő, 1900. BÓDIS).

10. *D. spic. f. integripetalus* szirmai (Petalen). (Tordai Hegyhasadék, 1827. BAUMGARTEN).

11. *D. spic. f. integripetalus*, illetve (resp.) «*D. integripetalus* SCHUR.» szirmai és

12. Külső és belső csészepikkelye (Petalen, äussere und innere Kelchschnuppen). Bucescs: Gutzán, 1854. SCHUR).

Fig. 13—15. ábra: *Dianthus Simonkaianus* sp. n.

13. Szirmok sorozata (Petalen-Reihe). (Felső Podsága vidéke, 1911).

14—15.: Külső és belső csészepikkelyek (Äussere und innere Kelchschuppen). (U. onnan származó példányokról. — Von Pflanzen desselben Standortes).

Tafel III. Tábla.

Fig. 1. ábra: *Dianthus saxigenus* SCHUR.

1. Leggyakoribb szirmalakja (Die häufigste Petalenform). (Tordai Hegyhasadék, 1912).

Fig. 2—9. ábra: *Dianthus Julii-Wolffii* n. bast.

2—3. *D. J.—W. genuinus* szirmai (Petalen). (Felső Podsága: Scărișoara-hegy, 1886. J. WOLFF).

4—5. *D. J.—W. aemulus* szirmai (Petalen). (A tordai Hegyhasadékból a kolozsvári tud.-egyetemi botanikus kertben ápolt példányokról. 1914, 1915).

6—7. *D. J.—W. genuinus* külső és belső csészepikkelyei (äussere und innere Kelchschuppen).

8—9. *D. J.—W. aemulus* külső és belső csészepikkelyei (äussere und innere Kelchschuppen).

Tafel IV. Tábla.

Fig. 1—3. ábra: *Dianthus callizonus* SCHOTT et KOTSCHY.

1. Szirm vázlatos rajza. (Szőrözet és gyűrű elhagyva.) — Umriss der Petalen (Behaarung und Ring weggelassen).

2. Külső, levélszerű csészepikkelyek. — Äussere blattförmige Kelchschuppen.

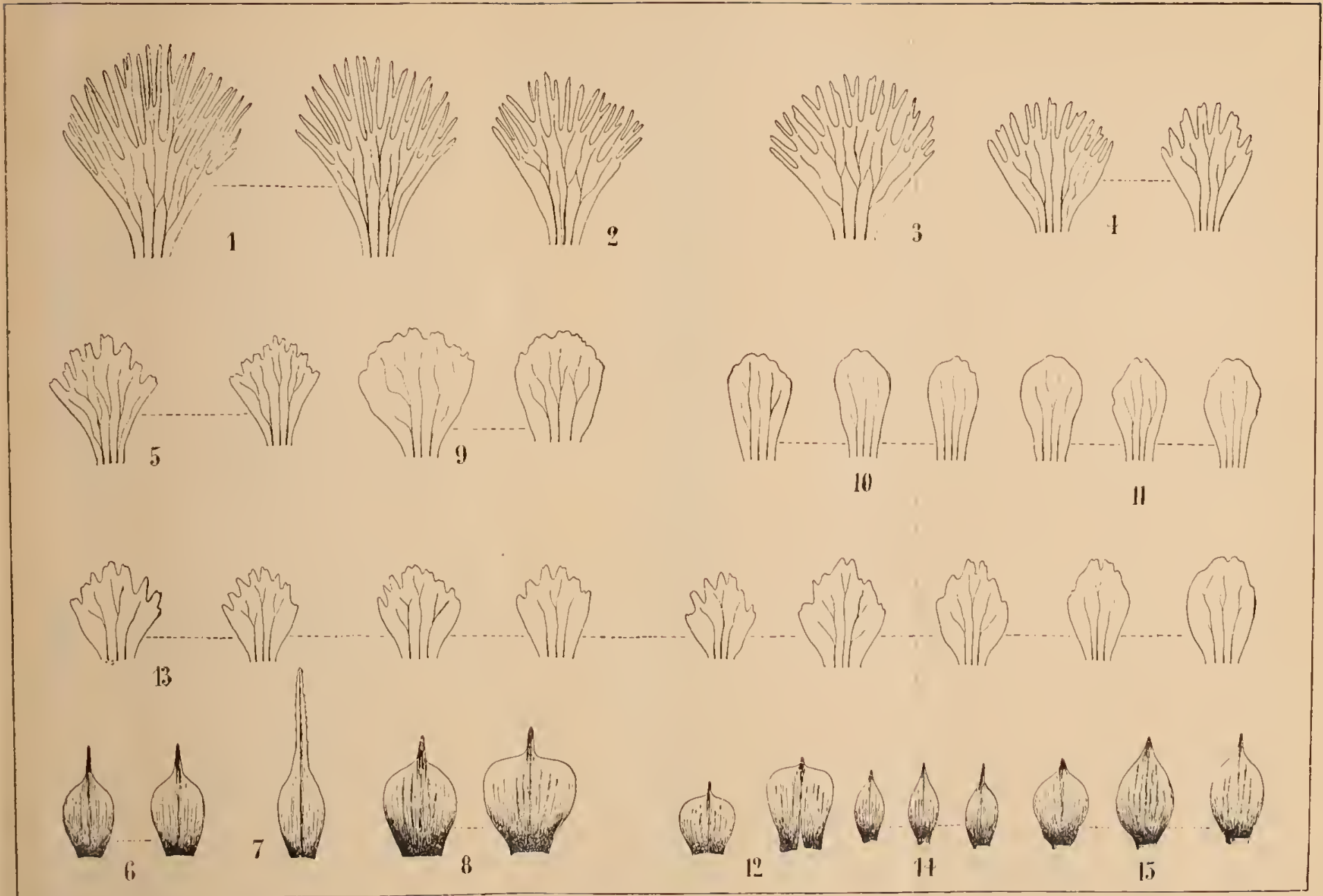
3. Belső csészepikkelyek megfelelő párja. — Entsprechendes Paar der inneren Kelchschuppen.

Fig. 4—6. ábra: *Dianthus Burciae* PÉT. et GÜRTL.

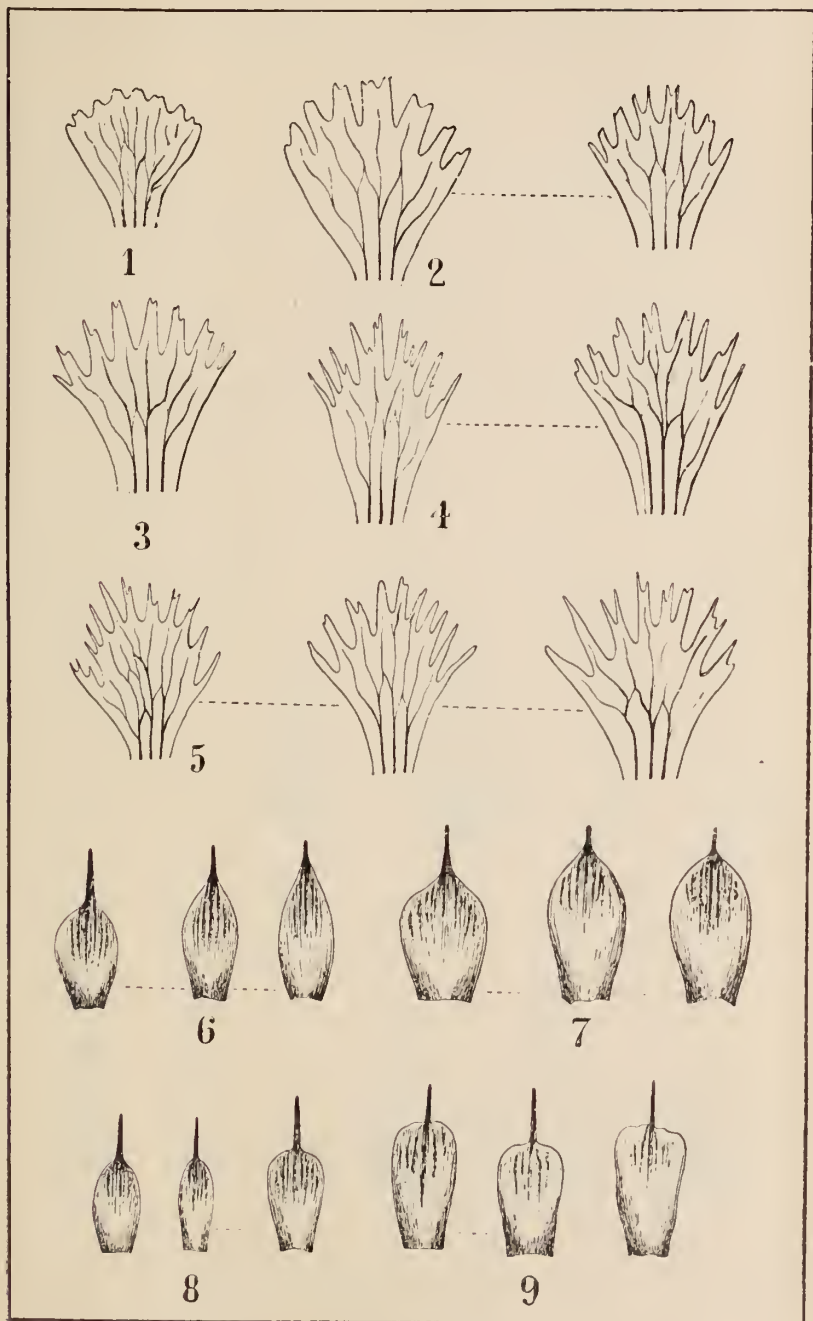
4. Három szirm vázlatos rajza a sallangozottság különböző fokaival. (Szőrözet és a nyomokban mutatkozó gyűrű elhagyva.) — Umriss von 3 Petalen mit verschiedenen Graden der Fransung. (Behaarung und Spuren der Ringzeichnung weggelassen).

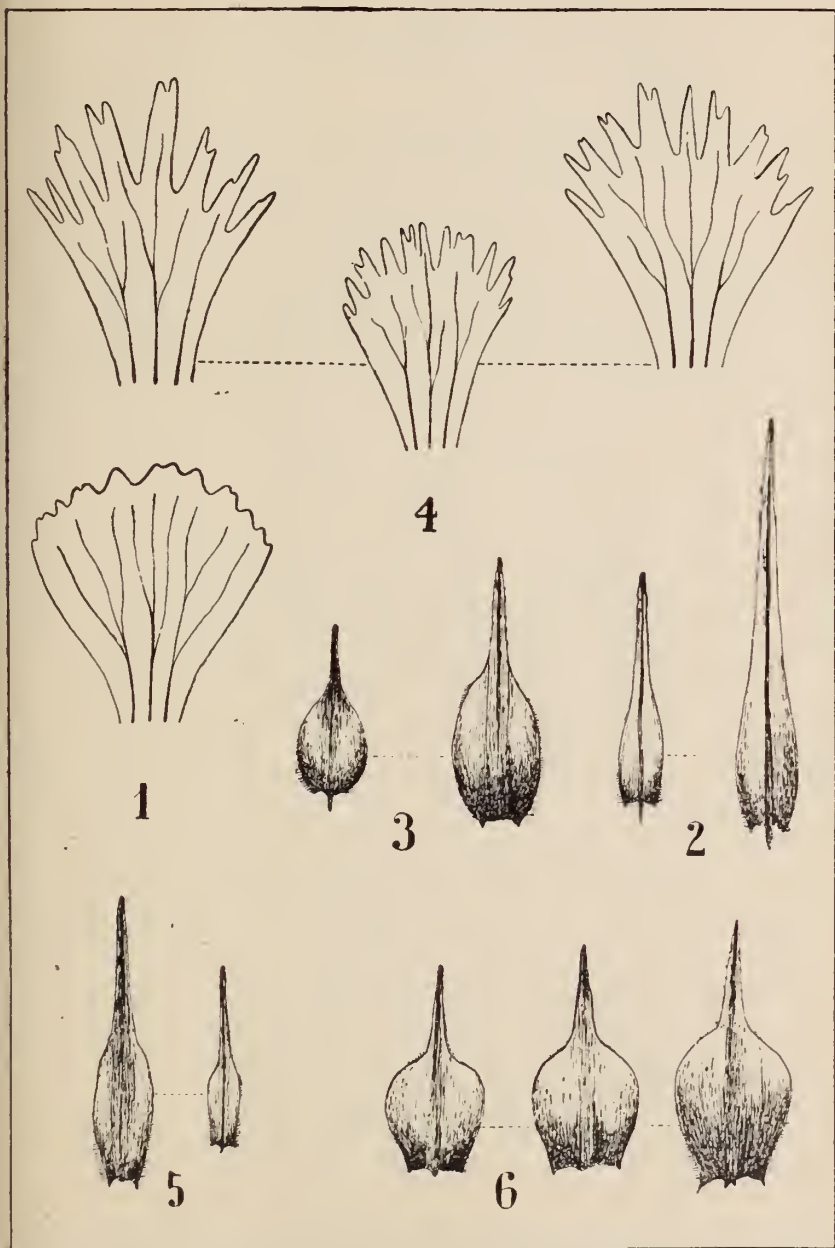
5. Külső csészepikkelyek. — Äussere Kelchschuppen.

6. Belső csészepikkelyek. — Innere Kelchschuppen.

1. The first part of the work is devoted to a general survey of the history of the subject, and to a discussion of the various theories which have been advanced to explain the origin of life.

ZOBODAT - www.zobodat.at

Zoologisch-Botanische Datenbank/Zoological-Botanical Database

Digitale Literatur/Digital Literature

Zeitschrift/Journal: [Ungarische Botanische Blätter](#)

Jahr/Year: 1916

Band/Volume: [15](#)

Autor(en)/Author(s): Peterfi Marton [Martin]

Artikel/Article: [Néhány erdélyi szegf ismeretéhez. Zur Kenntnis einiger siebenbürgischer Dianthus-Arten. 8-27](#)